

ÚVOD K VNITŘNÍMU HRADU¹

1. Okolnosti vzniku knihy
2. Prolog
3. Různé úrovně čtení
 - Autobiografická
 - Symbolická (základní symboly)
 - Teologická
4. Sedm fází duchovního života

Několik premis:

„poznání sebe sama jako počátek křesťanského života“

- téma Hradu: člověk, osobnost, důstojnost duše, její povolání k božství

- Hrad spočívá na třech tezích:

1. **antropologie:** důstojnost člověka, ovšem chápaná v křesťanském smyslu: nejen člověk je obraz Boží, ale Bůh je v člověku

2. **christologie:** křesťan žije a roste v Kristu, má se setkat a připodobnit se Kristu

3. **trinitární a eklesiální rozměr:** křesťanský život vrcholí sjednocením s Bohem a službou církvi a lidem

- Tereza nechtěla vysvětlovat proces zrání křesťana podle klasického biologického kánonu (rozvíjející se organismus), dala přednost symbióze: život jako křižovatka životů, křesťan roste tím, jak se jeho život protíná, prolíná s životem Krista

- interpretace VH jako knihy „**mystagogické**“, tj. jistá obdoba nejvyšší formy pedagogiky, učitelem má být obvykle zkušený člověk, *mystés*, který zakusil Boha ve svém vlastním životě

1. OKOLNOSTI VZNIKU KNIHY

- polovinu knihy píše v Toledu, druhou v Avile, začíná v červnu 1577, na měsíc a půl přerušuje práci kvůli záležitostem svých fundací, proto znovu na podzim a v zimě téhož roku v Avile dokončuje – období velmi nepříznivé pro Terezii i Jana od Kříže: Jan je právě zatčen a uvězněn, karmelitky, které pro ni v *Encarnaciónu* hlasovaly, aby byla převorkou, jsou postiženy nepřízní okolím, Terezie píše dopisy do všech stran

- ovšem nic z toho se neodráží v knize, jako by „vnitřní hrad“ byl přesným opakem všech válečných hradů světa, žádná ozvěna těchto vnějších bouří nepronikla do stránek díla. Píše bez konceptů a schémat, právě tak jako píše dopisy nebo konverzuje se sestrami. Vlastníme rukopis v té podobě, v jaké vyšel z jejích rukou (není běžné!). Prakticky jde o rozsáhlý koncept jakési zprávy, reference, původně bez rozdělení na kapitoly, nadpisů, bývá přirovnáván k dlouhé a obsáhlé konverzaci přepsané na papír. Sama se pouze jednou vrátila ke svému textu, aby ho doplnila o vysvětlující vsuvku k šestým komnatám.

MOTIVY pro napsání knihy:

uplynulo 12 let od „Života“, který zůstal jaksi neuzavřen a navíc v rukou inkvizice a Terezii mrzelo, že by ty stránky měly být definitivně ztraceny, navíc můžeme mluvit o jisté duchovní

¹ Tento úvod čerpá mj. z komentáře Tomáše ÁLVAREZE k Vnitřnímu hradu, který byl vydán spolu s dalšími texty v jeho knize *Comentarios a Vida, Camino y Moradas de Santa Teresa. Para la reflexión y oración personal y de grupo*. Monte Carmelo, Burgos 2005 a z osobních rozhovorů s T. Álvarezem.

zralosti autorky (když píše VH, je jí 62 let), zkušenost jí dovoluje pojmout ještě z jiného úhlu o čem psala už dříve, předtím než vstoupila do konečné etapy svého mystického života. Je to období, v němž den co den naslouchala přednáškám Jana od Kříže, poměřovala se s ním v poezii (z této doby např. komentář k tehdy oblíbenému biblickému motivu „*vivo sin vivir en mí*“), pravděpodobně to byl právě Jan od Kříže, kdo jí otevřel horizont symbolického vyjadřování (dříve sledovala mnohem více autobiografickou linii).

2. PROLOG

četba prologu

Prolog doplňuje výčet motivů pro vznik díla, ovšem to, o čem píše v prologu jako o důvodu vzniku (chci dát jen několik vyjasnění ohledně modlitby, mluvím tu pro mnišky, také protože jako ženy mi asi budou lépe rozumět, nic nového nečekejte) - kontrastuje se stránkami, které následují. Od počátku je v centru pozornosti téma duchovního života, ale ne už tak v jeho počátcích (o tom psala dostatečně v *Cestě dokonalosti*), věnuje se více posledním etapám jeho vývoje a vše vyjadřuje v originálních termínech: mluví se o *tajemství člověka, který má duši schopnou zabývat se Bohem (capax Dei)*, a o *tajemství komunikace s božstvím, které v člověku přebývá*

3. RŮZNÉ ÚROVNĚ ČTENÍ

Terezie usiluje navrátit se ke své duchovní zkušenosti, aby o ní referovala úplněji než ve své autobiografii, ale zároveň chce rozšířit a dát přednost doktrinárnímu aspektu takové zkušenosti, tj. teologickému pohledu na tajemství či na průběh duchovního života.

Nabízí se nám tři úrovně čtení:

a) AUTOBIOGRAFICKÁ: vidět v knize Terezin příběh, náhled do jejího vnitřního života, ale je dobré nezapomínat na jistou anonymitu, kterou se snaží zachovat: vypráví o „jisté osobě“ v jistém klášteře v nikdy nejmenovaném městě, a také ti, kdo ji vedou a doprovázejí, zůstávají v anonymitě

b) SYMBOLICKÁ ÚROVEŇ: Symbol osvobozuje od explicitní narace. Zároveň symbol vypovídá i „mimoslovně“, je schopen probudit ve čtenáři odezvy či úvahy podle jeho vlastních schopností naslouchat a podle individuální empatie ke zkušenosti autorky.

Pro usnadnění přístupu k této úrovni čtení VH nabízí T. Alvarez srovnání symbolů Terezie a užití těchto symbolů u moderních autorů, jmenovitě F. Kafky (Zámek, Metamorfóza, Doupě). Kafkovy symboly jsou jakýmsi dvojčaty symbolů, které užívá Terezie. Jako u Terezie jsou Kafkovy symboly zároveň tři autobiografické či antropologické verze jeho osobního příběhu (nemoc, pocit marginality, etc.), jeho představ o životě, o společnosti. Podobné symboly jsou u Terezie využity zcela jinak (viz symbol hradu, hedvábníka, květinové zahrady, snubní symbolika). Zámek u Kafky je místo nedostupné, tajemné, umístěné na vrcholu kopce, obklopené mlhami, bez cest k výstupu a vstupních bran, obyvatelé podhradí nejsou schopni navázat komunikaci s jeho majiteli – a hrdina končí v nejistotě, zda je hrad nedostupnou realitou či neživotnou utopií. Tereziin zámek je oproti tomu vnitřní skutečností jejího nitra, nejenže dává smysl života jeho obyvatelům, ale otvírá osobu transcenci. Uprostřed knihy T. má překrásný symbol hedvábníka („*gusano del seda*“), který se stává motýlem - syntéza lidského osudu: zrodit se a přerodit se k tvora učeného k letu, k tomu, aby měl křídla a vznesl se.²

Třetí Kafkův symbol - doupě odráží člověka v jeho vztazích s druhými lidmi. T. už dříve namísto doupěte psala o zahradě s vodou, květy a ovocnými stromy. Nyní, na posledních stránkách hradu je jejím oblíbeným symbolem *amor nupcial* („milenecká láska“): zasnoubení a sňatek jako naplnění lidských vztahů v lásce, symbol člověka zamilovaného do Boha.

² srov. Terezina motýla s Kafkovým Řehořem Samsou...

T. užívá samozřejmě i další symboly: oheň, voda, pták fénix,... - sémanticky jsou otevřené vůči lidskému horizontu, působí velmi sugestivně na citlivost čtenáře, nabízí mnohem více, než vyslovují a záleží na ochotě čtenáře aplikovat symbol na realitu vlastního života a existenciálně se jím nechat oslovit.

Čtyři hlavní symboly v textu

Základní symbol je **hrad**, ostatní symboly ho doplňují – osvětlují některý důležitý moment procesu: vstupní krok do mystického života (prameny), počátek mystického sjednocení (houseska), závěrečné zasvěcení (svatební symbolika)

Prameny: nachází se ve 4. komnatách, jsou rozděleny na přirozené a nadpřirozené. Jsou dvojí prameny: ty vzdálené, pramenící vně hradu, a druhé jsou výronem mystické milosti, nepodmíněné lidským úsilím a zasahující hlubiny člověka, osvobozují ho a přivádí k jinému životu, který tu je darem a milostí spíše než námahou a bojem... jak tomu bylo v předchozích příbytcích.

Hedvábník-motýlek: v 5. komnatách: proměna v Kristu („*transformación en Cristo*“) jako konec procesu smrti a vzkříšení křesťana. Čtyři fáze metamorfózy housesky probíhají ve čtyřech prostředních komnatách. Veliká a ošklivá houseska se živí stravou země - ponížující začátky, až do 3. komnat, pak se hedvábník zakuklí - krok k mystickému životu (4.k.), následuje smrt a zrození motýla uvnitř kukly - sjednocení s Kristem v novém životě (5. komnaty), pak už volný let a nový život motýla (závěrečné komnaty 6.,7.)

Celkově Tereziny symboly nejsou tak propracované jako u Jana. U Terezie se také nevyskytuje kosmická symbolika jako u SJC.

c) **TEOLOGICKÁ ÚROVEŇ ČTENÍ:** Terezie v důsledku nepíše, aby tvořila literaturu, ani aby vyprávěla znovu o tom, jak Bůh prochází jejím životem. To, co ji podstatně zajímá, je vyjádřit pro sebe i směrem ke čtenáři hluboký smysl onoho bytí. Povznést se na úroveň „teologické pravdy“ mystického činu a života z milosti. Její osobní příběh a kouzlení se symboly ji slouží právě k tomu: /.../ symbol hradu jí umožňuje stanovit jako **výchozí bod** svého vysvětlení nauku o **člověku**: s jeho schopnostmi a důstojností, s jeho usilováním o proměnu k Božímu obrazu, člověkem jako chrámem Ducha, jeho radikálním povoláním ke společenství s Bohem. Ale toto povolání ke vztahu s Bohem se neobejde bez Krista. Aby to vysvětlila, užívá obraz hedvábníka, který se mění v motýla... Závěrečná fáze je trinitární a ekleziální.

4. SEM FÁZÍ DUCHOVNÍHO ŽIVOTA

Ve VH struktura díla odpovídá dynamickému procesu duchovního růstu, do velké míry také korespondují prvky esteticko-prostorové (jáma, brána, příbytky, hlubina, střed,...) s životně funkčními (průnik, boj, zniternění, sjednocení, transcendence). Autorka záměrně používala typického křesťanského výraziva: duše, milost, přebývání, hřích,..., ovšem nepomíjí praktickou stránku a snaží se zprostředkovat dvojí: vyjádřit svou křesťanskou zkušenost a povzbudit k podobné zkušenosti čtenáře, vzbudit v něm hlad po takové zkušenosti, dává si s ním schůzku na nejvyšších vrcholcích mystického života sjednocení s Bohem. Na druhé straně Terezie předkládá i konkrétní cestu, jak k nim dospět: bojovat, poznat sám sebe do hloubky, neztrácet z očí nezbytnost lásky (milovat své bližní), všimnout si možných nebezpečí, a trpělivě a s láskou očekávat dovršení.

Proces popisovaný ve VH sleduje dvě linie: interiorizaci (linie antropologická) a sjednocení, přiblížení se božské osobě (teologální christologická linie). Jejich základním předpokladem je povědomí o přítomnosti Boha v člověku jakožto výchozí bod a spojení s Bohem jako cíl, k němuž vede cesta, kterou je třeba projít. Modlitba tu je jakýmsi centrálním nervovým systémem celého života a samozřejmě koresponduje s konkrétním životem, s láskou k ostatním lidem (Tereziino „ne mnoho myslet, ale velmi milovat“).